

Krállné R e m é n y i Mária

A kontrasztív módszer alkalmazása bolgár diákok
oktatásában

A kontrasztív nyelvészeti módszer alkalmazása bolgár anyanyelvű diákok oktatása során igen célszerűnek és eredményesnek látszik. Minél nagyobb és több különbség van a forrásnyelv és a cél nyelv között, a két nyelv párhuzamba állítása, egybevetése annál szükségesebb. Az egybevetés eredménye a tudatosítás, a tudatosítás pedig segít a tanulónak leküzdeni az anyanyelvi struktúrához való görcsös ragaszkodást, az anyanyelvére jellemző tudati beidegzettségeket.

Az egybevetés didaktikai szempontból a kongruens nyelvi jelenségeknél is hasznos. (Például a bolgár diákok számára természetes jelenség, hogy a magyar melléknév jelzői minőségben a főnév, azaz a jelzett szó előtt áll, hiszen a bolgárban is így van.) De az inkongruens nyelvi kifejezéseknél szinte elkerülhetetlenül szükséges az egybevetés.

A bolgár nyelvben az artikulusz a főnév után áll, azzal szoros kiejtésbeli egységet alkot, sőt olyan mértékben tapad hozzá, hogy egybe is írják a főnévvel, pl. ženata, míg a magyar névelő megelőzi a főnevet és bár szintén szoros kiejtésbeli egységet alkot vele, a magyar hagyományoknak megfelelően külön írjuk. A bolgár nyelvnek ez a jellegzetes balkáni sajátossága a kérdést bilaterálisan tekintve a bolgárul tanuló magyar diákokat igencsak meglepi.

A bolgár nyelv analitikus jellegénél fogva kevésbé tömör, mint a magyar, több szóval fejezi ki az azonos gondolati tartalmat. Vegyünk például egy egyszerű igés szerkezetet. A jövő idő összetett, a szláv chošta alakból származó šte segédszócska és az ige jelen idejű személyragozott alakja együttesen képezi: Sled obed šte otida na kino, azaz 'Délután moziba fogok menni.' Ez az egyik, a kongruens fordítás. Ismerjük azonban a magyar nyelv-

nek azt a lehetőségét, hogy ha a mondatban jövőre utaló időhatározó van, akkor az ige állhat jelen időben. Ebben az esetben a magyar 'Délután moziba megyek' mondat már inkongruens lesz. Megemlíthetjük, hogy az orosz Posle objeda ja pojdu v kino szerkezet közelebb áll a magyarhoz, mint a bolgár.

A névszók területéről két példát ragadunk ki. (~~Az elsőben Balázs professzor példáját szeretném csakély változtatással kölcsönvenni és bolgár viszonylatban megvizsgálni.~~) A birtokviszonyt a bolgárban a na előjáró szó fejezi ki, pl. kniga na učenika 'a tanuló könyve'. A birtokviszony kifejezéséhez a magyarnak nincs szüksége egy külön szóra, a birtoklást kifejező morféma szerényen és feltűnés nélkül odatapad a birtokszó végére. Itt jegyezném meg, hogy struktúráját tekintve az orosz kniga mal'čika közelebb áll a magyarhoz, mint a bolgár megfelelője, mert az orosz a birtokszóhoz tapadó genitívuszi végződésen kívül más nyelvi elemet nem használ. Tehát: Orosz birtokos szerkezet < magyar birtokos szerkezet < bolgár birtokos szerkezet. Felve tődik itt ugyan egy másik lehetőség is a fordításra, amikor a fiúnak a könyve szerkezetet kapjuk, ekkor a birtokos szerkezet mindkét tagján jelölve van ugyan a birtokviszony, de a datívus possessívus rag sem képez külön szót. A kifejezésben viselkedése hasonló a birtokos személyragéhoz.

A magyar nyelv kedveli az összetett szavakat, a bolgár nem. Ezért a magyar összetett szónak vagy jelzős főnév (bárv vlak 'gyorsvonat'), vagy előjárós szerkezet felel meg (četka za zabl 'fogkefe'). Előfordulhat két párhuzamos megfelelés is, pl. chljab ot pšenica = pšeničen chljab 'búzakenyér'. Itt tehát magyar bolgár divergenciát tapasztalunk.

Igen figyelemre méltó a nyelvtanítás szempontjából az, amit Balázs professzor a nyelvi interferenciáról ~~mondott~~. Még egy egyszerű szórendi jelenséget is nagyon megzavarhat a forrásnyelvi beidegzettség. A tanuló hallja ezt a mondatot: Én bolgár diák vagyok. Tudomásul veszi, hogy ebben a mondatban az állítmány különböző okokból a mondat végére kerül. De itt szól közbe az anyanyelv, amely a saját belső szórendi törvényeinek megfelelően a magyar mondatot hibássá teszi, így: Én vagyok bolgár diák. A hallgató, aki a középiskolában angolt, németet, franciát, olaszt tanult, ezeknek a nyelveknek az ő anyanyelvével kongruens struktúráltól

mintegy megtámogatva érzi magát a szokatlan magyar szórenddel szemben, s ha ez nem is tudatosan benne, mégis az I am a Bulgarian student, Io sono uno studente bulgaro stb. mintájára önkényesen átalakítja, mondhatnánk, hogy elrontja a magyar mondatot.

A kontrasztív módszer alkalmazása érdekes eredményt ad a szemantikai vizsgálódások terén is. A bolgárban sok több jelentésű főnév van. Előfordul, hogy egy bizonyos hangsorhoz 6-8 egymással többé-kevésbé összefüggő jelentés kapcsolódik. Magyar szempontból ez azért érdekes, mert ezeket a különböző jelentéseket más-más magyar szóval fordítjuk le.

Pl. <u>dražka na vrata</u>	'kilincs'
<u>na lula</u>	'pipaszár'
<u>na cvete</u>	'virágszár'
<u>na očila</u>	'szemüvegszár'
<u>na list</u>	'levélnyel' (növt.)
<u>na šarp</u>	'sarlónyel'
<u>na sabja</u>	'kardmarkolat'
<u>na tendžera</u>	'lábassfüle'
<u>na košnica</u>	'kosárfüle'
<u>na čanta</u>	'táska fogója'
<u>v tramvaj</u>	'fogantyú, kapaszkodó'

Amennyiben a bolgár diák az adott anyanyelvi szónak valamennyi magyar megfelelőjét nem ismeri, igen komoly, vagy ellenkezőleg, nagyon is nevetséges hibát követhet el.

(Hozzászólásomat azzal kezdtem, hogy Minél több és nagyobb különbség van a forrásnyelv és a célnyelv struktúrája között, annál célszerűbb és eredményesebb a két nyelv didaktikai célzatú összevetése. A magyar és a bolgár nyelv egymástól való különbsége rendkívül nagy. Itt nemcsak a finnugor nyelv ↔ indoeurópai nyelv oppozícióival kell számolnunk, hanem azzal a ténnyel is, hogy a bolgár nyelv a maga nemében egyedülálló analitikus; balkáni sajátosságokat hordozó szláv nyelv. Elképzelésem szerint a magyar-bolgár kontrasztív vizsgálódásoknál nemcsak a többi szláv nyelvet kell segítségül hívni, hanem az újlatin nyelveket is. (De ez már a jövő feladata.)